

Daniel Nițulescu

Reforma între cruce și semilună

*O perspectivă asupra contribuției
Islamului la consolidarea
Protestantismului*

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2020

colecția TEZE DE
DOCTORAT

DTP și copertă:
Editura Mega

Redactor:
Iulia Pop

© Editura Mega, 2020

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NIȚULESCU, DANIEL

*Reforma între cruce și semilună: o perspectivă asupra contribuției Islamului
la consolidarea Protestantismului / Daniel Nițulescu. – Cluj-Napoca: Mega,
2020*

Conține bibliografie

ISBN 978-606-020-224-0

94

2

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

Cuprins

PREFAȚĂ / 11

PROEMIO / 13

ARGUMENT / 17

I. INTRODUCERE ÎN IMAGOLOGIE RELIGIOASĂ
(ETNICĂ) ȘI STEREOTIPURI CULTURALE / 21

1. Imagologia ca metodă de cercetare / 21

1.1. Retipărirea stereotipurilor / 26

II. IMAGOLOGIE RELIGIOASĂ (ETNICĂ) ȘI STEREOTIPURI
CULTURALE ÎN SCRIERILE POLEMICE ALE LUI MARTIN LUTHER / 31

1. Scrierile lui Martin Luther din perspectiva polemicii / 31

1.1. Introducere în polemică / 31

1.2. Spiritul polemic la Martin Luther / 33

1.3. Două etape ale polemicii luterane / 35

1.4. Polemici împotriva evreilor și catolicilor / 36

1.5. Polemici politice / 36

1.6. Problemele de sănătate – cauzele polemicii excesive? / 37

Concluzii / 38

2. Aspecte critice din viața lui Martin Luther / 39

2.1. Limbaj injurios / 40

2.2. Exortatii la violență / 42

2.3. Rațiunea ca „desfrânată a diavolului” / 43

3. Luther despre turci și evrei / 44

3.1. Turcii prin ochii Vestului. Sursele cunoștințelor luterane despre turci / 44

3.1.1. „Turcul” – „nuiiuaa mâniei lui Dumnezeu” / 47

- 3.1.2. Turcii ca Antihrist: „violenți și obsedați de sex” / **49**
- 3.1.3. Turcii asemuiți cu „papistași” / **50**
- 3.2. Schimbare de paradigmă. „Evreul imaginar” și „evreul real” / **53**
- Concluzii / **61**
- 4. Biserica Ortodoxă în viziunea lui Martin Luther.
- Disputa de la Leipzig (1519) / **63**
- 4.1. Introducere / **63**
- 4.2. Scurt istoric al disputei de la Leipzig / **64**
- 4.3. Argumentul „Graeca Ecclesia” în disputa dintre Luther și Eck / **64**
- 4.4. Încercări de dialoguri reformate cu Scaunul de la Constantinopol / **69**
- Concluzii / **70**

III. IMAGOLOGIE RELIGIOASĂ (ETNICĂ) ȘI STEREOTIPURI CULTURALE ÎN SCRIERILE LUI JEAN CALVIN. STUDIU DESPRE TURCI / **73**

- Introducere / **73**
- Recenzia istoriografiei / **73**
- 1. Profilul scriitorului. Aspecte critice din viața și teologia lui Jean Calvin / **76**
- 1.1. Metoda hermeneutică / **76**
- 1.2. Doctrina predestinării / **77**
- 1.3. Geneva – „un hierapolis medieval” / **79**
- 1.4. „Decretum horrible”. Cazul Michael Servetus / **79**
- 2. Imagologie calvină. Studiu despre turci / **80**
- 2.1. Profeții falși. Turci, evrei, păgâni și papistași / **80**
- 2.2. Mahomed – „blasfemiator oribil”. Turcii – „bestii brutale” / **82**
- 2.3. Islamul unitarian *versus* creștinismul trinitarian / **82**
- 2.4. Islamul și papalitatea – „cele două coarne ale Antihristului” / **84**
- 2.5. Turcii – „flagelul lui Dumnezeu” / **87**
- 2.6. Turcii – „obiectul misiunii divine” / **88**
- Concluzii / **90**

IV. IMAGOLOGIE RELIGIOASĂ/ETNICĂ ÎN SCRIERILE LUI ERASMUS. CONFLICTUL DINTRE TURCI ȘI CREȘTINI. STUDIU DESPRE TURCI / **93**

- Introducere / **93**
- 1. Evaluare istoriografică / **93**
- 2. Problematika liberului arbitru / **99**

3. Imagologie religioasă și etnică la Erasmus. Studiu despre turci / **100**
 - 3.1. Sursa cunoștințelor lui Erasmus cu privire la istoria otomană / **100**
 - 3.2. Musulmanii/turcii – între „Vox Domini” și „flagellum Dei” / **101**
 - 3.3. Turcii – „o rasă barbară cu origini obscure” / **104**
 - 3.4. „Turcii nu sunt pioși și nu au merite” / **105**
 - 3.5. Cei mai periculoși turci – „turcii din inimă” / **106**
 - 3.6. Turcii – „obiectul iubirii divine” / **106**
- Concluzii / **107**

V. AFIRMAREA IDENTITĂȚII ȘI LIBERTĂȚII RELIGIOASE ANABAPTISTE ÎN CONFLICTUL DINTRE CREȘTINII ȘI OTOMANII SECOLELOR XVI-XVII / **109**

- Introducere / **109**
1. Secolul XVI – alianță anabaptisto-otomană? / **110**
2. Secolul XVII în relațiile anabaptisto-turcești: schimbare de paradigmă? / **113**
- Concluzii / **115**

VI. INFLUENȚA AMENINȚĂRII OTOMANE ASUPRA IMINENȚEI PARUSIEI ÎN TIMPUL REFORMEI (SECOLUL AL XVI-LEA) / **117**

1. Introducere. Iminența parusiei în timpul Reformei / **117**
2. Influența pericolului otoman asupra escatologiei reformatorilor / **118**
- Concluzii / **123**

VII. INFLUENȚA AMENINȚĂRII OTOMANE ASUPRA REFORMEI PROTESTANTE (REFORMATORILOR) / **125**

- Introducere / **125**
1. Diferite paradigme ale interpretării istoriei religioase / **125**
2. Influențe otomane asupra definirii Europei și consolidării Reformei / **127**
3. De la providență la (geo)politică / **130**
4. Interese strategice mutuale / **134**
5. Luther – autoportret moral / **135**
6. Turcii în viziunea reformatorilor. Paradoxuri în interpretarea lui Martin Luther / **137**
- Concluzii / **140**

VIII. TOLERANȚA RELIGIOASĂ ÎN IMPERIUL OTOMAN ȘI ÎN EUROPA SECOLULUI AL XVI-LEA / 143

Introducere. Studiu comparativ / 143

1. Comunitățile nemusulmane din Imperiul Otoman (*millet*) / 147

2. Mărturii ale călătorilor protestanți despre
catolicii din Imperiul Otoman / 149

3. Secretele longevității Imperiului Otoman / 151

Concluzii / 156

IX. „CALVINO-TURCISMUL” ÎN EUROPA CENTRALĂ / 159

1. Dezvoltarea conceptului de toleranță religioasă în Transilvania / 159

1.1. Definirea „calvino-turcismului” în contextul
binomului „politico-religios” / 159

1.2. Edictul toleranței religioase și cele patru religii receptae / 165

1.3. Unirea din 1600 în contextul autonomiei Principatului Transilvaniei / 178

Concluzii / 181

2. Imagologie artistică – covoarele otomane din Transilvania
– simbol al „calvino-turcismului” / 182

2.1. Introducere. Condiții favorizante și tipuri de covoare / 182

2.2. Ipoteze cu privire la existența covoarelor otomane în Transilvania / 184

2.3. Covoarele otomane: între scopuri utilitare, culturale și religioase / 186

Concluzii / 187

3. Granițele estice ale Reformei și Islamul / 188

4. Socianismo-turcismul / 197

5. Studii de caz ale socianismo-turcismului: Iacobus
Paleologus, Fausto Sozzini, Ferenc David, Giorgio Biandrata
și contactele lor cu Transilvania (Cluj) / 203

Concluzii / 210

X. CONCLUZIILE CERCETĂRII / 213

ÎNCHEIERE / 217

BIBLIOGRAFIE / 219

NOTE / 231

*Îi mulțumesc din inimă lui Dumnezeu
pentru că m-a susținut de-a lungul anilor de
cercetare cum altcineva nu putea s-o facă!
Soli Deo Gloria!*

*Cu prețuire dedic această carte soției mele,
GrațIELA și celor doi fii, Enric-Ianis
și Matias-Daniel!*

Prefață

Cartea domnului Nițulescu este o primă abordare sistematică în literatură istorică a raportului Reformă-Islam așa cum e imaginat și înțeles de corifeii Reformei. Tema abordată marchează în mod firesc un pas înainte în dinamica cercetărilor perspectivei antropologice protestante din cultura românească și a adiacentului fenomen de raportare la islamul otoman. Ea evidențiază cuplarea la discursul investigației științifice euroatlantice, fără prea multe sedimente de vinovății ecleziale. Este o cercetare cu potențial înnoitor pentru istoriografia românească.

Cartea oferită publicului doritor de lectură științifică de pastorul Daniel Nițulescu se desprinde dintr-o cercetare a dumnealui, dar a cărei prezumată noutate a fost mult timp ocolită pe considerente de exegeză nonromânească. Textura cărții este novatoare, cu o structurare propedeutică dinspre generalul european spre particularul românesc, însă cu lucruri noi sau puțin cunoscute pe tărâm istoric național, dar stratul ce o acoperă se distinge prin personalizarea și așa spune „românizarea” unei investigații al cărei topic nu a bântuit niciodată cercurile intelectuale din România modernă și contemporană. Reforma și derivatele ei neoprotestante (chiar din epocă) au fost mereu studiate de cultura seculară de la noi cu o critică pozitiv-liberală cu nuanțe marxistoide, în siajul lui Andrei Oțetea, ca o validare modernă a eliberării de sub tutela opresivă a unei Rome totalitare teologic și politic. La aceasta s-au adăugat viziunile ecleziale construite în epoca modernă și contemporană, agregând motivații contrapuse în secolele recente pe care le repercutează asupra secolelor XIII-XIV și a celor din preajmă. Nu fără un grăunte de adevăr, dar acest grăunte prin rostogolirea interesată a ideologiilor din secolele XIX-XX devenise un bulgăre ce stătea în raza vizuală a istoricilor neangajați ideologic. Daniel Nițulescu reușește să facă o breșă în acest zid ideologic ce obscurează perspectiva. O face din optica instituțională a unui ministru de cult cu pregătire istorică dedicat ascultării pulsioniilor secolului XVI,

cu strădania de a evidenția un tip de alteritate care îi asigură echilibrul rațional necesar înțelegerii evoluției raportului ambiguu, dar permanent, al protestantismului cu islamul otoman.

Conf. univ. habil. dr. Șerban Turcuș,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca